

מסורת הש"ס

- א. מידות פי"א מ"ו. ע"ז נבב.
- ב. ירושלמי יומא פ"ב ה"ב (בשנינו שם, וע"ש).
- ג. מידות פי"ב מ"ה.
- ד. מידות פי"ב מ"ד.
- ה. מידות פי"ב מ"ג. יומא לחא. זבחים נ"ב.
- ו. מידות פי"ב מ"ב.

גדרות

לשכה שהיו עושים בה לחם הפנים בכת"י: לשכת עושי לחם הפנים. לשכת דיר העצים בכת"י וכן בבי"ח: לשכת העצים. מתוליעין בכת"י: מתלעין. שכל עץ בכת"י ובמקור: וכל עץ.

היו גבוהין בכת"י ועוד: היו גבוהין מארבעים אמה. כנגד פתחו בכת"י ובמקורות: פתחו.

החיים

לשכות בית המוקד

סידור הלשכות בבית המוקד על פי הסדר שבמסכת מידות.

עזרת נשים ולשכותיה

עזרת נשים עשויה כריבעו של 135 אמה על 135 אמה. במידות עזרה זו היו ארבע לשכות שהיו אף הן חצרות בלא נג, כל אחת מן יריבעו של 40 על 40 אמה.

ששיקצום מלכי יון

לשכה דרומית מזרחית בבית המוקד היא לשכה שהיו עושים בה את לחם הפנים. לשכה מזרחית צפונית – בה נגזו בית חשמונאי את אבני המזבח ששיקצום (טמאום) מלכי יון כשהקריבו על גביהן לעבודה זרה. לשכה צפונית מערבית – בה שהיו קיימות מתחת לעזרות לבית הטבילה. ואם כן קיימת סתירה בדבר מקומה של לשכת הטלאים: אמר רב הונא: מאן תנא [מיהו] זה ששנה את מסכת מדות – ר' אליעזר בן יעקב הוא, ולו שיטה אחרת בדבר. וההוכחה לכך שמסכת מידות שנהא ר' אליעזר בן יעקב, דתנן [ושכן שנינו במשנה] במסכת מידות: עזרת נשים היתה אורך מאה ושלשים וחמש אמות על וארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה (פניוהיה), ולמה היו משמשות לשכות אלה? לשכה דרומית מזרחית – היא היתה לשכת הנזירים, ששם היו הנזירים מבשלים את קרבנות שלמיהן ומגלחין שערן ומשלחין שערות אלו מתחת הדוד כדי לשרוף, כאמור במקרא (במדבר ו, יח). לשכה מזרחית צפונית – היא היתה לשכת דיר העצים, ששם היו הכהנים בעלי המומין הפסולים לעבודה אחרת עומדין ומתלעין (בדוקים אם יש תולעים) בעצים שנועדו למזבח, שכל עץ שיש בו תולעת – פסול לגבי מזבח. לשכה צפונית מערבית – היא היתה לשכת המצורעין ששם היו טובלים לטהרתם. לשכה מערבית דרומית, אמר ר' אליעזר בן יעקב: שכחתי למה היתה משמשת. אבא שאול אומר: בה היו נותנין יין ושמן לצורך המנחות והנסכים, והיא היתה נקראת "לשכת בית שמיניא", ומלשונה של משנה זו נראה בכירור כי התנא ששנה את המסכת הוא ר' אליעזר בן יעקב, שלכן מזכירים שאמר ששכה זה ומעירים: הכי נמי מסתברא [וכן גם כן מסתבר] שמסכת מידות שיטת ר' אליעזר בן יעקב היא, דתנן [ושכן שנינו במשנה] במסכת מידות: כל הכתלים שהיו שם מסביב להר הבית היו גבוהין, חוץ מכותל מזרחי של ההר, משום שהכהן השורף את הפרה האדומה עומד בהר המשחה (בהר התיבתים) ששם היה מקום שהיטת ושריפת הפרה ומכוון מעל גובה הכותל ורואה כנגד פתחו של היכל בשעת הזאת הדם. ומעתה נברר לפי איזו שיטה היה הדבר אפשרי; ותנן [ושנינו במשנה]: כל הפתחים שהיו שם בבית המקדש היה גובהן עשרים אמה ורוחבן עשר אמות. ותנן [וכן שנינו במשנה אחרת] לענין מבנה המקדש: לפניו ממנו מכותל המזרח של הר הבית היה סורג (מחיצה העשויה כעין סככה). ותנן [וכן שנינו עוד במשנה]:

דרומית מזרחית – היא לשכה שהיו עושים בה לחם הפנים, מזרחית צפונית – בה נגזו בית חשמונאי את אבני המזבח ששיקצום מלכי יון, צפונית מערבית – בה יורדין לבית הטבילה. אמר רב הונא: מאן תנא מדות – ר' אליעזר בן יעקב הוא, ולו שיטה אחרת בדבר. וההוכחה לכך שמסכת מידות שנהא ר' אליעזר בן יעקב, דתנן [ושכן שנינו במשנה] במסכת מידות: עזרת נשים היתה אורך מאה ושלשים וחמש אמות על וארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה. ומה היו משמשות? דרומית מזרחית – היא היתה לשכת הנזירים, ששם היו הנזירים מבשלים את קרבנות שלמיהן ומגלחין שערן ומשלחין שערות אלו מתחת הדוד כדי לשרוף, כאמור במקרא (במדבר ו, יח). לשכה מזרחית צפונית – היא היתה לשכת דיר העצים, ששם היו הכהנים בעלי המומין הפסולים לעבודה אחרת עומדין ומתלעין (בדוקים אם יש תולעים) בעצים שנועדו למזבח, שכל עץ שיש בו תולעת – פסול לגבי מזבח. לשכה צפונית מערבית – היא היתה לשכת המצורעין ששם היו טובלים לטהרתם. לשכה מערבית דרומית, אמר ר' אליעזר בן יעקב: שכחתי למה היתה משמשת. אבא שאול אומר: בה היו נותנין יין ושמן לצורך המנחות והנסכים, והיא היתה נקראת "לשכת בית שמיניא", ומלשונה של משנה זו נראה בכירור כי התנא ששנה את המסכת הוא ר' אליעזר בן יעקב, שלכן מזכירים שאמר ששכה זה ומעירים: הכי נמי מסתברא [וכן גם כן מסתבר] שמסכת מידות שיטת ר' אליעזר בן יעקב היא, דתנן [ושכן שנינו במשנה] במסכת מידות: כל הכתלים שהיו שם מסביב להר הבית היו גבוהין, חוץ מכותל מזרחי של ההר, משום שהכהן השורף את הפרה האדומה עומד בהר המשחה (בהר התיבתים) ששם היה מקום שהיטת ושריפת הפרה ומכוון מעל גובה הכותל ורואה כנגד פתחו של היכל בשעת הזאת הדם. ומעתה נברר לפי איזו שיטה היה הדבר אפשרי; ותנן [ושנינו במשנה]: כל הפתחים שהיו שם בבית המקדש היה גובהן עשרים אמה ורוחבן עשר אמות. ותנן [וכן שנינו במשנה אחרת] לענין מבנה המקדש: לפניו ממנו מכותל המזרח של הר הבית היה סורג (מחיצה העשויה כעין סככה). ותנן [וכן שנינו עוד במשנה]:

שהשיקצום מלכי יון – שהקטירו עליה לעזרת כוכבים נמדקש. קמי נלסכת הטלאים שהיו נעשרים דרומית. מאן תנא מדות – הא ממתין דמסכת מדות היא. ר' אליעזר בן יעקב היא – דסתמייה דמתניין דמדות קיימי כוומיה. היתה אורך – מן המזרח למערב על רוחב מן האפון לדרום, ומשולחין תחת הדוד – דכתיב (במדבר ו) "ונתן על האף אשר תחת זמא השמיים". לשכת המצורעין – מפסח צפירקין דלקמן ששם המצורעין טובלין בשמיני לטהרתן, כשחזן להכניס ידיהן לטבילה, חף על פי שטובל מעט. אמר ר' אליעזר בן יעקב שבחתי כו' – מכלל דרישא ר' אליעזר בן יעקב קאמר לה. הכי נמי מסתברא – דסתמא דמדות ר' אליעזר קאמר לה. דתנן כל הכתלים וכו' – ולא מית מקומה לה אלא כר' אליעזר בן יעקב. כל הכתלים שהיו שם – נכל מיני הר הבית היו גבוהין הרבה מאלה, עד שהיו כל פתחים שהיו גבוהין עשרים אמה, לנדר מנה שעל הפתחים הרבה מאלה. חוץ מכותל מזרחית – הוא המסחון לרגלי הר הבית, שזו נכנסין לחל שלפני עזרת נשים, ומן החל נכנסין לעזרת נשים, ומעזרת נשים לעזרה הגדולה. שכהן השורף את הפרה עומד בהר המשחה – הוא אל הימים אשר על פני ירושלים מקדש, ופני הכהן למערב ומתכוין ורואה – מעל גובה ראש הכותל דרך השערים שלפניו הימנו פתחו של היכל, כשחזן מזה גזס, דכתיב (במדבר טז) "והוא אל נוכח פני אהל מועד". ואם היתה הכותל גבוה, חף על פי שהשערים מכוונים זה כנגד זה, שער הר הבית כנגד שער עזרת נשים, ושער עזרת נשים כנגד שער העזרה הגדולה, ושער העזרה הגדולה כנגד פתח היכל לך לנאות את פתח היכל דרך פתחים, לפי שההר הולך ומגביה ועולה, עד שקרקע פתח היכל גבוהה עשרים אמות יותר מקרקע רגלי הר הבית, ומגאלת ארסוקפת היכל גבוהה ממשקוף פתח הר הבית, ולא יוכל לנאות חלל פתח היכל דרך אמת פתח. ותנן כל הפתחים וכו' – כל הוי תנן ופתח דקא מייתי הכל לפיכך חמי ללא משכת דלכתיבי פיתחא תתאה דמעלות הר הבית ללא לרבי אליעזר בן יעקב, גבוהין עשרים אמה – כיון דגבוהין עשרים אמה לא משכת שנתם מעלות ההר לרגלן. לפניו ממנו סורג – היא שם לפניו מכותל מזרחי, והיא מחיצה העשויה נקפים כסיווגי מטה של חבלים ועושים אותה דפי עץ ארוכים וקצרים שקרוין *לג"ש, ומרכיבין אותן זו על גב זו בלכסון, וקרוין אותן נלעו **סורדינ**.

הוספות

דרומית מזרחית היא היתה לשכת לחם הפנים – לקמן (זו, א), פריך: דלעיל

אמורה, ובה היו ישראל מצויים בעומדם לתפילה ובצפיה במעשי קרבנות. כמשנה במידות, וכאן. (רמב"ם ספר עבודה הלכות בית החירה פ"ה ה"ז). לשכות שבעזרת נשים ארבע לשכות היו בעזרת נשים: לשכת הנזירים, לשכת בותל מזרחי – כותל מזרחי של הר הבית היה נמוך, כדי שיוכל הכהן השוחט את הפרה לראות את פתח היכל. כגמרא כאן. (רמב"ם שם פ"ו ה"ה). פתחים שבמקדש כל הפתחים שבהר הבית ובעזרה, היה רוחבם עשר אמות וגובהם עשרים אמה. כגמרא כאן. (רמב"ם שם פ"ה ה"ב).

עיונים

עץ שיש בו תולעת וטעם האיסור, מפני שתולעת היא דבר טמא האסור באכילה לישראל, ואין מעלים למזבח אלא מן המותר לישראל, או משום שתולעת היא דבר טמא, ובזמן הוא למוזב להעלותה עליו (מאירי, ומאירי במידות). חוץ מכותל מזרחי – לפי דעת כמה מפרשים הכותל המזרחי לא היה נמוך כולו, אלא באותו מקום המכוון מעל לפתח הנניכו אותו, כדי שיוכל לראות את פתח היכל מהר התיבתים (מאירי, וראה ברמב"ם ועוד).

אורה ההלכה

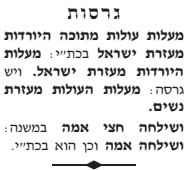
עזרת נשים היתה מאה ושלשים וחמש אמות על מאה שלושים וחמש

לפנים — מאותו כורג היה מקום פניו עשר אמות והוא נקרא חיל. ושתיים עשרה מעלות היו — ג'אופן עשר אמות שהיה מנציה מן הסורג עד שער עזרת נשים, רום כל מעלה ומעלה הלי אמה, הרי שעלה קרקע עזרת נשים שז אמות. ושליחה — משך רוחב המעלה הלי אמה, ואורכה כלל רוחב ההר לגסון ולדרכו. המש עשרה מעלות

לפנים מ'פגנו החיל, ע'שר א'מות, ו'שתיים ע'שרה מעלות היו שם רום מע'לה ח'צי א'מה ו'שליחה ח'צי א'מה. ח'מש ע'שרה מעלות עולות מתוכה ה'יורדות מע'זרת י'שראל לע'זרת נ'שים, רום מע'לה ח'צי א'מה ו'שליחה ח'צי א'מה. ות'גן: פ' בין האולם ולמ'זבח ע'שרים ו'שתיים א'מה, ו'שתיים ע'שרה מעלות היו שם, רום מע'לה ח'צי א'מה ו'שליחה ח'צי א'מה. ות'גן, ר'בי א'ליעזר ב'ן י'עקב א'ומר: מע'לה ה'יתה שם, ו'ג'ובה א'מה, ו'דוכן נ'תון ע'ליה ובו ש'לש מעלות ש'ל ח'צי ח'צי א'מה. אי א'מרת ב'ש'למא ר'בי א'ליעזר ב'ן י'עקב היא — ה'יינו ד'איכסי ל'יה פ'יתחא, א'לא אי א'מרת ב'ר'בן — ה'א איכ'א פ'לגא ד'אמ'תא ד'מתח'זי ל'יה פ'יתחא ב'ג'וויה. א'לא לאו ש'מע מ'ינה: ר'בי א'ליעזר ב'ן י'עקב היא. ר'ב א'דא ב'ר א'הבה א'מר: ה'א מ'ני — ר'בי י'הודה היא. ד'תניא, ר'בי י'הודה א'ומר: המ'זבח מ'מוצע וע'ומד ב'אמצ'ע ע'זרה, ו'ש'לשים ו'שתיים א'מות היו לו,

שלפנים ממנו מן הסורג נמצא החיל שהוא שטח מוגבה שהיה רוחבו כשרום אמות, ושתיים עשרה מעלות (מדרגות) היו שם באותו שטח, ועוד נאמר כי היו חמש עשרה מעלות עולות מעזרת נשים, אמתן המעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים, כשרום (גובה) כל מעלה חצי אמה ושליחה (ורחבה) חצי אמה, הרי נוספו לגובה שבע וחצי אמות נוספות, וביחד הן שלוש עשרה וחצי אמות. ות'גן [ושנינו עוד במשנה]: כי בין האולם ולמזבח היה שטח שרוחבו עשרים ושתיים אמות, ושתיים עשרה מעלות היו שם בשטח זה, רום (גובה) כל מעלה חצי אמה ושליחה (ורחבה) חצי אמה, הרי נוספו לגובה שש אמות נוספות כשכבשבוך כולל הריהן כבר תשע עשרה וחצי אמות. ות'גן [ושנינו עוד במשנה]: ר' אליעזר ב'ן י'עקב א'ומר: מעלה (מדרגה) נוספת היתה שם שמבדילה בין עזרת ישראל לעזרת כהנים וגבוהה אמה, ודוכן שליוו היו הלויים עומדים נתון עליה, ובו היו שלש מעלות של חצי חצי אמה ברוחב ובגובה, הרי בסך הכל עשרים ושתיים אמות. אי אמרת בשלמא [נניח אם אומר אתה] משנתנו כשיטת ר' אליעזר ב'ן י'עקב — היינו דאיכסי ליה פיתחא [והוה הסבר מפני מה נתכסה הפתוח] כי פתח ההיכל היה גבוה מתחתית הר הבית המזרחי יותר מעשרים אמה, ולכן אין לראות את פתח ההיכל דרך פתח הר הבית, ומתוך כך צריך היה להנמיך את הכותל המזרחי, כדי שיוכל לראות את פתח ההיכל מלמעלה. אלא אי אמרת ר'בן [אם אומר אתה כשיטת חכמים] שאין הסיף גובה של שתיים וחצי אמות של אותה מעלה והדוכן שעליה, שהוזכרו בדברי ר' אליעזר ב'ן י'עקב, ולדבריהם אין הגובה המירבי אלא תשע עשרה וחצי אמות בלבד, אם כן האיכסי [הרי יש] עדיין את אותה פלגא דאמתא [חצי אמת] דמתחזי ליה פתחא בגוויה [שנראה לו הפתח בתוכן] שיוכל הכהן לראות דרך הפתח המזרחי של הר הבית את קצהו התחתון של פתח ההיכל, שהרי הברדל הגובה ביניהם אינו אלא תשע עשרה וחצי אמות! אלא לאו שמע מ'ינה [האם לא תלמד מנא] והוכח כי מסכת מידות כשיטת ר' אליעזר ב'ן י'עקב היא, והלכות האמורות בה, הן לפי שיטתו. ר'ב אדא ב'ר אהבה א'מר: כי אין זו ראייה מוכרחת, ועדיין ניתן להסביר הלכות אלו בדרך אחרת. אלא הא [משנה זו] האומרת שכותל מזרחי של הר הבית היה נמוך מ'ני [של מי היא] — כשיטת ר' יהודה היא. דתניא [שכן שנינו בברייתא]: ר' יהודה א'ומר: המזבח ממוצע ועומד באמצע העזרה בדיוק מול פתחי העזרות וההיכל, וש'לשים ושתיים אמות היו לו באורכו וברוחבו,

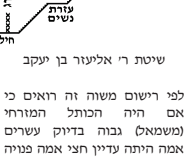
- מסורת הש"ס**
- א. מידות פ"ב מ"ג.
  - ט. מידות פ"ג מ"ה.
  - י. מידות פ"ב מ"ו.
  - יא. זבחים ת"ב, ת"כ וקרא דבורא דנדבה פ"ז.

החיים מדרגות המקדש

שיטת סתם משנה

שיטת ר' אליעזר ב'ן י'עקב

לפי רישום משנה זה רואים כי אם היה הכותל המזרחי (משמאל) גבוה בדיוק עשרים אמה היתה עדיין חצי אמה פנויה לראות בה את שער ההיכל. ואילו לפי ר' אליעזר ב'ן י'עקב פתח ההיכל גבוה בשתי אמות מכותל שגובהו עשרים אמה. בצורה זו מצויר רק גובה המדרגות לפי קנה מדה, המשמחים השונים (כגון עזרת נשים ועזרת ישראל) היו כמובן בגדלים שונים מאד.

לכפן צבתי הימים. ר'ב אדא ב'ר אהבה א'מר הא מ'ני — דקמתי לדותא מוזרחי ו'תוך ל'יותא נ'מוך — ר'בי יהודה היא, ד'למ'ר המ'זבח ע'ומד ב'אמצ'ע העזרה כ'נגד הפתחים, ו'נמלא ו'נצבו ס'ומס את הפתח המזרחי, שהרי עלה קרקע עזרת ישראל מ'מקדש המזרחי שלש עשרה אמות, ומ'לי אמה קודם שהגיע למ'זבח, והמ'זבח ג'ובשו משע — ה'רי ע'שרים ו'שתיים ומ'לי.

תוספות

במתניתין דתמיד מוכח דהיא היתה בקרן מזרחית צפונית, דקא חשיב מלשכת טלאים שהיתה בקרן מערבית צפונית עד לשכת לחם הפנים ארבע לשכות, וכי מקפת דרך ימין — נמצאת לשכת לחם הפנים בצפונית מזרחית. ומשני לה. וקשיא לן: ל'פירוק נ'מי דלעיל ק'אמר דשאר שתי לשכותיה הוי לשכת החותמות ולשכת בית המוקד, והכא ק'אמר שבאחת ג'וו בית חשמונאי כ'וי ובאחת יורדין לבית הטבילה! יש לומר: טובא איכא לשכות ומיני כלים שמשמשין שנים ו'שלשה דברים. הא איכא פלגא דאמתא — הא דלא משני שההיכל היה לו אסקופה למטה בפתחו, שהיתה גבוה חצי אמה — דקים ליה שלא היה כך, ואם תמצי לומר שהיה לו — היה לשאר השערים כמו כן, ואם כן אכתי איכא פלגא דאמתא דאמר ר' יהודה דאמר מזבח ממוצע וכ'י — ואיכסי ליה פיתחא בג'ובחו של המזבח העומד בפניו ומפסיקו, והכא נמי הוה מצי למימר ר'בי שמעון היא, דאמר בפרק "איהוה מקומו" (זבחים נ"א) כוליה מזבח בצפון קאי, דמזבח והכשב מכסיין בפני הפתח, דאף על פי שהכשב יורד ומשפע לצד הדרום

עיונים

מעלה ודוכן נחלקו ר'שי ושאר מפרשים כמה היה הדיכל מוגבה מהר הבית. שלפי דברי רוב המפרשים (ר"ח, ת"י ועוד) היה מוגבה עשרים ושתיים אמה, שכן מוכח שהדוכן לא היה מ'גבה קטן ר'בנו רק בשטח מסויים אלא על פני רוחב המקדש היה ולכן צריך לצרף גם את ג'ובחו לגובה רצפת הכותל. אכן בתוספות ר"ד מצוד בשטח ר'שי שאין מחשבים את ג'ובה הדיכל, וכי קרקע הדיכל היתה ג'ובה מהר הבית רק עשרים אמה ומחצה, כי בשיטה זו אמנם היה הדוכן מוגבה אלא שכשם שהיו מעלות לדוכן מצד עזרת ישראל, כל היו לו מעלות גם מצד עזרת כהנים, ולכן אין ג'ובחו מצטרף בתוך שיפוע הר הבית, ואינו מוסיף על ג'ובה רצפת הדיכל. הא מ'ני ר' יהודה ר'שי פירש (להלן) את דברי ר'ב אדא ב'ר אהבה באופן שונה, ש'לדעתו לא ניסר ר'ב אדא לומר ש'ר יהודה הוא מחבר מסכת מידות, אלא לומר כי ר' יהודה הוא מחברו של מסכת תמיד. ומשום כך אין להקשות אם מוצאים סתירה בין מסכת מידות (שסתמה כ'ר אליעזר ב'ן י'עקב) ומסכת תמיד (שסתמה כ'ר יהודה),

ולשיטה זו יש לפרש בצורה שונה גם את ההמשך הסוגיה.

אורה ההלכה

מבנה הר הבית לפנים מחומות הר הבית היה שטח פניו ולפנים ממנו היה הסורג, ולפנים מן הסורג שטח ג'ובה עשר אמות הקרוי חיל, ומשם עולה לעזרת נשים שתיים עשרה מדרגות שכל אחת רחבה חצי אמה וגבוהה חצי אמה. משם עולה לעזרת ישראל בחמש עשרה מדרגות שרוחב ג'ובה כל אחת חצי אמה. כמובא כאן. (רמב"ם שם פ"ה ה"ג. ושם פ"ח ה"א-ב).

העליה לעזרת כהנים מעזרת ישראל לעזרת כהנים היה מעלה בת אמה ועליה דוכן שגובהו אמה וחצי, ומצאת עזרת כהנים מוגבהת אמתים וחצי מעזרת ישראל, וכדברי ר' אליעזר ב'ן י'עקב שהלכה כמותו. (רמב"ם שם פ"ו ה"ג).

מסורת הש"ס

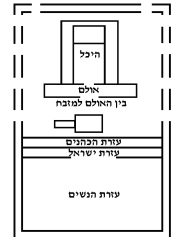
- א. מידות פ"ה מ"א. מנחות צ"ב. ירושלמי סוכה פ"ה ה"ב.
- ב. מידות פ"ה מ"ב. זבחים ס"ב.

גרוסות

דאי סלקא דעתך מקום בכתיב: לא סלקא דעתך, דאי סלקא דעתך.

החיים

תבנית המקדש

בתרשים זה מסומנות עזרות המקדש, האולם וההיכל. בתלמוד כגון יתנו הפרטים רק לגבי השטח מערות ישראל מרבה. מקום דריסת רגלי ישראל היא עזרת ישראל. מקום דריסת רגלי כהנים היא עזרת כהנים.

כשעשר אמות מהן מכוונות בדיוק כנגד פתחו של ההיכל, ואחת עשרה אמה לצפון ואחת עשרה אמה לדרום, נמצא שהיה המזבח מכוון בדיוק כנגד ההיכל וכוותליו. ולפי שיטה זו, מאחר והיה המזבח מכוון בדיוק כנגד פתח ההיכל, נמצא שגובהו היה סותם את הפתח, שהרי גובה עזרת ישראל היה שלוש עשרה אמה ומחצה, כאמור והוסף לכך עוד תשע אמות של גובה המזבח עצמו, הרי לך בחשבון כולל עשרים ושתיים אמות ולכן לא היה כל אפשרות לראות את פתח ההיכל דרך פתח הכותל המזרחי של הר הבית. ולכן היה צורך להנמיך את הכותל המזרחי, כדי שאפשר יהיה לראות מהר היותים את פתח ההיכל מעל למזבח. לשיטה זו של ר' אדא שלדעתו שיטת מסכת מידות כ"ר יהודה מקשים: ואי סלקא דעתך [ואם עולה על דעתך] לומר שמסכת מידות כשיטת ר' יהודה היא, אם כן, שיהא המזבח באמצע העזרה מי משכחת ליה [האם מוצא אתה] כן לשיטת מסכת מידות? והתנן [והרי שנינו במשנה]: כל העזרה כולה היתה אורך מאה ושמונים ושבע אמות על רוחב מאה ומחצית ומזרח למערב שהוא אורך המקדש – מאה ושמונים ושבע דריסת רגלי ישראל שהוא המקום אחת עשרה אמה, מקום דריסת רגלי הכהנים – אורכו אחת עשרה אמה, המזבח עצמו – אורכו שלשים ושתיים אמה, בין האולם ולמזבח – עשרים ושתיים, וההיכל – מאה אמה, ואחת עשרה אמה נוספת של שטח פניו מאחורי בית הכפורת (בית קודש הקדשים). ולרוחב המקדש מן הדרום לצפון היו מאה ושלושים וחמש אמות, וכן היו מחולקות: מידת הכבש והמזבח כאחת – ששים ושתיים אמות, כשאורך כל אחד מהם שלשים ושתיים אמות ושתי אמות היו בלעות במה שחלקו העליון של המזבח נכנס פנימה ביסוד וסובב. מן המזבח ולטבעות שהיו בצפונה של המזבח ובהן היו מכניסים את צוואר בהמות הקרבן לצורך שחיטה – שמונה אמות רוח,

עשר אמות כנגד פתחו של ההיכל, ואחת עשרה אמה לצפון – כנגד חמש אמות הנומרים לחלל ההיכל מן המזרח ולצפון, שהרי חלל ההיכל עשרים אמה רב, וכנגד שש של עובי כותל כפופים של היכל וכן לדרום, נמצא רוחבו של מוצא מלומנס כנגד היכל וכוותליו. ואי סלקא דעתך מידות ר' יהודה היא וכו' – פרסא היא דקא פריך התלמוד לרב אלא, דלוקמיה כ"ר יהודה. ואי קממי מידות ר' יהודה ויניהו, מונח דלמא נאמנע עורה אלינא דסתמא דמדות מי משכחת לה? כל היקף העזרה – הגדולה אורך עס כותל שמונים ושבע, ומתוך אותו היקף נגנה היט ל"ד מערבי, והתנן והתנן נמוכחו, היכל מ"ה אורך עס כותל אולם ומללו, וכותל היכל ומללו, ואמה טרקסין, וחלל בית קדשי הקדשים, ועובי כותל מערבי, ומלל התלל אחריו, ועובי כותל מזרחי – הכי מפרסא נמכת מידות, ולקמן מיימי לה כפרק "הואילו לו" (ג,ב). אחת עשרה אמה – היה מקום פניו אחורי בית הכפורת, בין כותל התלל לכותל עזרה הכבש והמזבח כ"ר – ולא פירש עכשיו מקום פניו שצ"ן כשב לכותל דרומי של עזרה, וכפיסא קמני לה, ועכשיו מונה והלך מן הדרום לצפון. מן המזבח ולטבעות – קטועים נקרקע צבית המטענים שצ"פן המונח, שנותני צ"ן לוא"י צבית כשחטמין קדשי שחטמין לצפון.

תוספות

המדקדק יבין שקודם שירד גובהו שני אמות ומחצה נפקא ליה שיפועו כמגד הפתח, ואם כן הוי מצי לאוקומי כרבי שמעון או כרבי יוסי דאית ליה נמי מזבח ממוצע בפרק "קדשי קדשים", אלא משום דרבי יהודה שמעינן ליה בהדיא. וכי האי גוונא איכא בפרק "קדשי קדשים" (זבחים נח,ב) דאמר רב אדא בר אבהו הא מני – רבי יהודה היא, דאמר מרב ממוצע וכו'. ופריך: ונוקמא כרבי יוסי ובמוצעו! ומשני משום דרבי יהודה שמעינן ליה בהדיא. ומתתם קשיא לן על פירוש רבותיו של רבינו שלמה יצחקי, שפירש: הא מני רבי יהודה היא – ההיא דמדות, דאם כן תיקשי ליה: דרב אדא בר אבהו גופיה אוקי התם סתמא דתמיד, דתנן: ביררו משם עצי תאנה וכו' כרבי יהודה. ואיהו מוקי הכא סתמי דמדות כוותיה, והאמר לעיל דסתמי דתמיד פליגי אדמדות, ואם כן ליכא למימר דסתמי תמיד ומדות כרבי יהודה! ויש לומר: דבלאו הכי מקשה ליה שפיר מסתמי דמדות גופיהו, וממוצח גופיה, דפריך: ומי מצית מוקמי לה כרבי יהודה וכו'.

עיונים

הכבש והמזבח וכו' למרות הפירוט אפשר לראות כי דברים מסויימים לא נתפרשו כאן (רוחב השולחנות) וכן לא נתבאר בדיוק חלוקת השטח של הרוחב בין הכבש ולכותל ומקום הנגסים, וללא ספק יש הבדל בין שיטות בסידור כל פרטי הדרבנים. ולשיטת המאירי היה בין הכבש לכותל דרום רוח של שתיים עשרה אמות ומחצה, ומקום הנגסים היה שתיים עשרה אמות ומחצה, ובין הנגסין לכותל הצפון היו שמונה אמות, וכן היה המקום של השולחנות עצמם, והרוחב ביניהם וכן הדיגסים שמונה אמות, וכן הוא בדברי הרמב"ם.

אורה ההלכה

אורך העזרה אורך העזרה (חוץ מעזרת נשים) היה מאה שמונים ושבע אמה, וה

חשובן: עזרת ישראל אחת עשרה אמה, עזרת כהנים אחת עשרה אמה, המזבח שלשים ושתיים אמה, בין האולם ולמזבח עשרים ושתיים אמה, והיכל מאה אמה ואחורי ההיכל אחת עשרה אמה. כבמשנה. (רמב"ם ספר עבודה הלכות בית הבחירה פ"ה ה"ב).

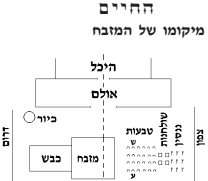
רוחב העזרה רוחב העזרה מאה שלושים וחמש אמה, מכותל צפוני עד מקום ההפסטה והיתרות. שכן היו הנגסים שמונה אמות, ומקום הנגסים שתיים עשרה אמות וחצי, מקום השולחנות שמונה אמות ובצידם הטבעות עשרים וארבע אמות, ומן הטבעות למזבח שמונה אמות. והמזבח והכבש ששים ושתיים אמות, ורוחב בין הכבש לכותל שתיים עשרה וחצי אמות. ופסק הרמב"ם כמסכת מידות, וסבר כי אותם דברים שלא נתפרשו יש לחלקם מחצה על מחצה (אך שלא כדברי רש"י). (רמב"ם שם ה"ג – ט"ז).

שלחנות – שעליהן מדימים קרבי קדשים. ננסין – עמודים נמוכין המקוועין בקרקע, ואוקלאות של ברזל קצועין בהן, שבהן תולין את הבהמה להפשיט. והמותר – ממאה ושליש וממש שלא נמנה לאן, ומקום השלחנות שלא הורץ לפרש, שרצו מפירש צספר יחוקאל – אומו העודף חלקהו, חזי לדרוס בין כבש לכותל ומזיה למקום הננסין. רובא דמזבח בדרום קאי – לפי מנין זה, שהרי חזי רוחב העורה ששים ושבע וחזי, וכשתתן מהס מכותל לפימה לננסין שמונה, ומן הננסין לשולחנות ארבע, הרי שמים עשרה, ומקום ארבעה שלחנות זו אלל זו אינו פחות מארבע, והן היו שמונה שלחנות כדתן בשקלים (ט,ב); נמויות ארבעה בראש ארבעה, נמלאו ארבעה זו אלל זו ברוחב הרי שש עשרה, ומשם לטבעות ארבע – הרי עשרים, ומקום הטבעות עשרים וארבע – הרי ארבעים וארבע, ומן הטבעות ולמוצה שמונה – הרי חמשים וששים, ומקום הננסין עשר אמות ומחלה, שהוא חזי העודף הנשאר מהנוטר, שלא מנה צמשה, שהרי מאה ועשר אמות מנה מן הכבש לנפון, נשאר ממאה ושליש וממש של רוחב העורה עשרים וממש, ונתנו לשלחנות ארבע, ושאר עשרים ואחת – אופן מחלוק למקום הננסין חזין וחזין השניה בין כבש לכותל – הרי מן המוצה לנפון ששים וששים ומחלה, כשתתן חמש אמות הלכפויות של מוצה עליהם – הרי חזי רוחב העורה שהוא ששים ושבע ומחלה, נמלא עשרים ושבע אמות מן דרומית של מוצה כלין חזי דרומי של העורה וממלא לפימה של מוצה כלה לטוף לפימה של חלל הפתח אלל המזוזה, לא ממקום המוצה שתי אמות של כניסת היסוד והסובב – נמלא לפון חלל הפתח מולל המזוזה, וכלל הפתח מולל המזוזה למעלה מכניסת הסובב שתי אמות, ויכול לראות כהן שבראש הר המשה דרך אופן שמים אמות את פתח המזוזה עד כניסת הסובב קומם את פתח החמחמן, אינו כן, שהרי קרקע העורה לא עלה מקרקע הר הפתח אלל שלש עשרה ומחלה, ושש של גובה הסובב – הרי משע עשרה ומחלה, אכתי פש ליה פלגא דלמתחא בגובה פתח החמחמן, אלל לאו ר' אליעזר היא, ואיכתי ליה צמעהל יתירה, שמע מינה, ולכי מגמגם ביה, דיש לומר האזיל ולא פירשה השנה מקום השלחנות – שמה עם מקום הננסין הוא כלול בלוחם חלק שמה חולק עשרים וממש אמות העודפים ברוחב העורה על מאה ועשר והסובב לנפון – נשאר שבעים וששים ומחלה, ולא נתגלה מחלל הפתח מולל החוץ, שהרי אמנעו של פתח צמעהל רוחב עורה שהיא לטוף ששים ושבע ומחלה, הוסיף עליהן חמש אמות שהיו שבעים וששים ומחלה, כללה כהן חמש אמות של חזי הפתח הלכפוי, וחזי כן שמעמי שמקום השלחנות כלול עם מקום הננסין. אלל מה שנינו כאן והמותר בין כבש לכותל למקום הננסין פירש לי מורי דקדק רבינו יתחק בר יהודה ז"ל: שמים עשרה מן העשרים וממש בין כבש לכותל, ושש עשרה למקום הננסין והשלחנות, ונתן טעם לדבריו, לפי שדין כבש לכותל מקום פניו, וכאן יש זרזק ששמים של שלחנות וננסין – וממלא מחלל הפתח מגולה חזי אמה. ולכי מגמגם, לפי שהיה נמנה לפרש וכיון שלא פירש – נרץ אמה לחלקו לחלקו, ואם נמנה להרצות כהן ולמעט כהן – יכול אמה לגלות הפתח כמה שחמפון, או לכסות כמה שחמפון, לפיכך טוב לי כמו שפירשמי (מלומר כן צמשת חזי רוחב היכל דרומי כלה המוצה, והוא כנגד חלל הפתח).

גריסות
מקום הננסין בכת"מ:
מקום הננסין והשולחנות.

לשון
ננסין
 מן היוונית νῆσος (נוס), שמשמעו: קטן, נמוך, גמד.

החיים
מיקומו של המזבח

בתבנית זו (בקנה מדה של מ"מ אחד לכל אמה) רואים את מקום עמידתם של המזבח ושאר אביורי בית המטבחים שבמקדש. הצויר הוא על פי שיטת הרמב"ם (השונוה בצרטים מעטים מזו של רש"י). רואה בעיניכם מכל מקום אפשר לראות כי חלק מן המזבח מצוי כנגד פתחו של ההיכל, ורוב המזבח מצוי בצידה הדרומי של העורה.

תוספות

מן השלחנות לננסין ארבע – תימה: דנתן במסכת תמיד פרק "יאמר להם הממונה" (ל,ב): בית המטבחים היה לצפון של מזבח, ועליו שמונה עמודים ננסין וכו', עד שבהן תולין ומפשיטים על השולחנות של שיש שבין העמודים. והכא משמע שיש ריוח ארבע אמות ביניהן! ויש לומר: הני אחריני ניהו. הני דהתם – עומדים בין העמודים שבהן תולין ומפשיטים, והבהמה מונחת על השלחנות כדי שלא תהא נגררת על גבי קרקע. והני דהכא – היינו שמונה שלחנות של שיש, דאמר פרק "לא היו כופתיין" (תמיד לא,ב) שהיו מדיחין עליהן הקרביים. מיהו קשיא, דבפרק "לא היו כופתיין" (שם עמוד א) תנן: הקרביים מדיחין אותם במעוטן על שלחנות של שיש שבין העמודים, אלמא דהני בני עמודים הוו קיימי מיהו, רבינו יצחק בר ברוך גרס התם במעוטה של שלחנות שבבית המטבחים. אי נמי יש לומר: אף על פי שהיו רחוקים ארבע אמות קרי ליה בין העמודים, ואף על פי שרחוקים ארבע אמות לא היה בהמה נגררת בארץ, שגוף הבהמה גדול ומגיע לשולחנות, כדאיתא בבראשית רבה (פרשה ס"ה) דכשמוכריבים כבשי התמיד על הגמלים היו נגררים בארץ. מצאתי בתוספת תמיד, יסוד רבינו רבי ברוך זצ"ל.

רובא דמזבח בדרום קאי – מה פירש רש"י שלמעלה מכניסת הסובב מגולה מפתח שתי אמות לרוחב הפתח חזי אמה בגובהו, אין לתמוה למה לא פירש למעלה מכניסת היסוד מיד מגולה הפתח אמה,

עירובים
שולחנות מקום השולחנות עצמם לא נתפרש, ורש"י מעיר כי סומך על הכתוב בספר יחזקאל. אכן שם מבואר כי כל שולחן היה של אמה ומחצה ולפי זה היה יוצא כי השולחנות עצמם תופסים שש אמות. ואולם יש מקום לחלק בין מקום השולחנות מלמעלה, ובין המקום שתפסו למטה, וכן תלוי הדבר באופן שהועמדו בו בדיוק. וראה במאירי (לית חן) וראה ברש"י.

מזבח באמצע עורה כי כדי שיהא המזבח מכוון כנגד פתח ההיכל (אמצע העורה)